

jaargang 36 - prijs € 5,40 - maart 2006

2

Het vak, de docent, de dag

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

4 **Politiek en burger**
Docentendaglezing door socioloog Dick Pels

7 **Het geheim van Francort**
Docentendaglezing door maatschappijleerdocent Huub Francort

10 **Nederland: Weimar of Italië?**
Docentendaglezing door politicoloog Philip van Praag

12 **Een lesje sociale ongelijkheid**
Docentendaglezing door ITS-directeur Erik de Gier

15 **Burgerschap op alle niveaus**
Docentendaglezing door Maarten Vink en presentatie door Caecilia van Peski

18 **Het vak bestaat niet meer**
Interview met ROC-docenten Claudia Beulen en Chantal Goesten

21 **Onzekerheid over toekomst**
Burgerschapscompetenties in het mbo

24 **Leerlingen maken dienst uit in Dongeradeel**
Jeugdgemeenteraad blijkt gouden greep

28 **StemWijzer**

R U B R I E K E N

3 **Geknipt & geschoren**

26 **Grom**

27 **Lesmateriaal**
Cartoons

29 **NVLM**

30 **Signalementen**

(Foto: Bert Spiertz)

Redactioneel

Dit nummer gaat over *de dag*: de Docentendag Maatschappijleer, vrijdag 3 februari jongstleden in Eindhoven. Als de positie van een schoolvak en de mate waarin de vakdocenten zich betrokken tonen bij maatschappelijke ontwikkelingen die hun vak aangaan, aan zo'n jaarlijks evenement mogen worden afgelezen, dan staat Maatschappijleer er uitstekend voor. De Eindhovense editie was druk bezocht - een week tevoren al moest het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) 'nee' verkopen door het bereiken van de capaciteitsgrens - en het programma van lezingen zo interessant dat kiezen een kwelling bleek. Voorzover ik heb kunnen nagaan was geen enkele lezing voor bezoekers een teleurstelling en voor de meesten een dankbare oogopener. Dat enkele workshops een beetje kritiek kregen, was te verwachten; die hadden plaats na de lunch, toen de intellectueelreceptieve rek er bij sommigen al wat uit was. Bovendien werd het merendeel door collega-vakdocenten verzorgd. Wees eerlijk en geef toe: geen sterkere stimulans tot kritiek en hoon dan een collega die je de les komt lezen.

Kortom: een prachtige dag, waar veel viel te leren, vooral over een onderwerp waar velen in hun lessen mee worstelen: populisme. Dick Pels hield daarover een uitstekende openingslezing, die onder andere antwoord gaf op de vraag waar je dat ten opzichte van gevestigde politiek-ideologische stromingen moet plaatsen. Is het links of rechts? Antwoord: 'Beide'. Heb je genoeg aan de traditionele links/rechts-schema's om het te duiden? Antwoord: 'Nee'. Velen kopieerden snel Pels zijn tweedimensionale model van indeling.

Omdat ik een tijdje in de bemensing van het IPP/NVLM-kraampje meedraaide, weet ik dat de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) die dit alles organiseerde daarvoor met tientallen nieuwe leden werd beloond. Wat mij betreft mogen de NVLM-organisatoren ook dit nummer van *Maatschappij & Politiek* als een compliment voor het slagen van hun inspanningen beschouwen.

Hans van der Heijde

Docent en burgerschap

Veel docenten die Burgerschapsvorming in hun pakket hebben (vooral leraren Maatschappijleer) maken zich grote zorgen. Op een aantal mbo-scholen (ROC's) komt van het overdragen van waarden en normen weinig terecht. De voorbereiding van de leerling op een (toekomstig) burgerschap hangt er, in weerwil van goede voornemens, maar een beetje bij. Het was met name Fontys-docent en NVLM-bestuurder Hans Kruijsdijk die zich tijdens een studiedag over burgerschapsvorming [zie ook pag. 21] tot tolk van verontruste collega's maakte. Hij wijt de malaise aan de ingrijpende vernieuwing van het onderwijs binnen het mbo. Dat onderwijs richt zich, veel meer dan in het verleden, op het ontwikkelen van competenties bij leerlingen. Van Kruijsdijk cum suis vinden dat er te weinig oog is voor het overdragen van kennis, het ontwikkelen van inzicht.

Leerlingen in het mbo krijgen te horen dat ze respect moeten tonen voor andere meningen, niet mogen discrimineren enzovoorts, maar waarom dat is blijft buiten beeld. Allerlei maatschappelijke vraagstukken komen nauwelijks aan bod. Dat leerlingen in het mbo daar geen belangstelling voor zouden hebben is, zo werd op de studiedag benadrukt, een misvatting. Leerlingen zitten juist met talloze vragen waar ze een antwoord op willen. Nu zou men dit pleidooi af kunnen doen als preken voor de eigen parochie van maatschappijleerdocenten, maar uit andere initiatieven blijkt inderdaad die behoefte om met burgerschapsvorming aan de slag te gaan. De hartenkreet van de docenten verdient daarom serieuze aandacht. (Bron: Emmanuel Naaijkens in: Brabants Dagblad, 17 januari 2006)[HD]

Grondwet is allang verplichte lesstof

Minister Alexander Pechtold (Bestuurlijke Vernieuwing) wil de Grondwet een verplicht onderdeel van het lesprogramma op school maken, meldt NRC Handelsblad van 28 januari 2006. Helaas is de minister met dit pleidooi aan de late kant: de Grondwet is allang een verplicht onderdeel van de lesstof op alle middelbare scholen. Op vmbo, havo en vwo leert iedere leerling bij Maatschappijleer dat een democratische rechtsstaat alleen kan bestaan als de grondrechten uit de Grondwet worden gerespecteerd. De discussie over grondrechten is niet weg te denken uit het vak Maatschappijleer en in de maatschappijleerboeken staat de Grondwet in het middelpunt van de belangstelling.

Als de minister meer aandacht voor de Grondwet wil moet hij zijn collega Maria van der Hoeven van Onderwijs maar eens bellen. De behandeling van het wetsvoorstel over de herziening van de Tweede Fase (havo/vwo) is in volle gang, dus hij komt precies op tijd.

(Bron: Arthur Pormes (voorzitter NVLM) in: NRC Handelsblad, 31 januari 2006)[HvdH]

Kamer en minister zien niets in hbo-toets

Met verbazing reageerden de Tweede Kamer en minister Maria van der Hoeven (Onderwijs) donderdag 9 februari op het voorstel van de HBO-raad om havo-leerlingen een toets te af laten leggen voordat ze naar het hbo mogen. Van der Hoeven noemde het plan 'raar'. De HBO-raad wil vanaf 2009 havisten met een profiel Cultuur & Maatschappij (C&M) die geen Wiskunde in hun pakket hebben, verplichten een toets af te leggen. Zonder een positief toetsresultaat mogen de leerlingen niet naar een hbo-instelling. Kamerlid Arie Slob (ChristenUnie): 'Als je met de minister [...] afspraken maakt over de reken-toets en bepaalt dat geen selectie aan de poort plaatsvindt, kun je niet via een U-

bocht je gelijk halen door op een andere wijze toch een selectie aan de poort voor te stellen'. Met het voorstel is een selectie aan de poort mogelijk voor het hoger onderwijs. Maar Van der Hoeven zag dit anders: 'Als je selectie aan de poort wil, dan moet je dat voorstellen als de wet op het hoger onderwijs aan de orde is.' De minister vond het raar dat het advies van de raad uitgerekend een dag voor het debat over de wijziging van de profielen in de Tweede Fase van het havo en vwo openbaar werd.

(Bron: NRC Handelsblad, 10 februari 2006)[MC]

Proef met flexibele examens

Veertien scholen in het voortgezet onderwijs doen mee aan een proef met flexibele examens. Vanaf 2007 kunnen hun leerlingen tussentijds examens doen. Ze kunnen dan in januari of augustus een vak afsluiten of herexamen doen. De Besturenraad heeft zich sterk gemaakt voor flexibilisering van de examens in het voortgezet onderwijs en is blij met deze ontwikkeling. De proef moet duidelijk maken of flexibele examens voor de leerlingen echt positief uitvallen en of het voor school en overheid haalbaar is. Ook moet een leerling die tussentijds uitstroomt aansluiting kunnen vinden bij een vervolgopleiding. (Bron: Besturenraad, 14 februari 2006)[MC]

Politiek en burger

HANS VAN DER HEIJDE

De plenaire openingslezing van de op 3 februari jongstleden gehouden Docentendag Maatschappijleer werd verzorgd door socioloog Dick Pels. Dit themanummer over het vak en de docent wordt geopend met een **verslag** van deze lezing over een van de lastigste onderwerpen voor de maatschappijleerdocent: populisme... en is dat nu links of rechts?

In een van de gangen in het Eindhovense congrescentrum liep ik Cees Wiebes tegen het lijf. Hem herkennen is geen kunst, daarvoor is zijn konterfeitsel te vaak op de buis te zien geweest, meestal als deskundig commentator bij kwesties rond strapatsen van geheime diensten. Hij zag in mij ook iets dat hem bekend voorkwam. Ik moest wel even helpen: circa dertig jaar geleden maakten wij beiden deel uit van een studentenwerkgroep, dat een bijvak Geschiedenis volgde en dat, tengevolge

van de lamste begeleiding ooit vertoond, weinig uit de vingers kreeg. Ik mocht hem feliciteren: Wiebes was zojuist benoemd tot landelijk coördinator van... Ah, we schoten in de lach en wezen tegelijkertijd naar het bordje naast de deur van de zaal waar hij zo meteen zijn lezing ging geven: Veiligheid en Toerismebestrijding!

Volle bak

Als er al iets fout gaat, laat het dan tenminste een grappige anekdote opleveren. Afgezien van wat haperende techniek hier en daar was, voorzover ik weet, de toerismebestrijding van Wiebes het enige dat fout ging tijdens de op 3 februari in Eindhoven gehouden Docentendag Maatschappijleer.

Al een paar jaar produceert de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) docentendagen waar niemand zonder spijt vandaan gaat. Dat is zo langzamerhand ook wel bekend: deze editie was een week van tevoren al uitverkocht - terecht, want er was veel te genieten.

Goede spreker

De openingslezing van Dick Pels toonde maar weer eens wat een spreker tot een goede spreker maakt. Een beetje beweging op het podium, ook al sta je af en toe met je kop in de lichtbundel van de projector, af en toe voor de vuist weg improviseren als je betoog nadere illustratie behoeft, je beamerprojecties niet voorlezen, maar alleen als illustratie, humoristische kanttekening of bekrachtiging van je betoog gebruiken en contact houden met de zaal. Die zaal had geen enkele moeite drie kwartier aandachtig te luisteren.

Pimpulisme

Intussen ging die lezing wel ergens over. Over zo'n beetje het lastigste onderwerp van Maatschappijleer van de laatste jaren: populisme, in het bijzonder de Pim-variant daarvan.

Is dat nu links of rechts, voorzover die begrippen nog iets betekenen? Antwoord: 'Links en rechts'. Dat is slecht uit te leggen aan mensen die niet alleen in het klassieke model van de links-rechts-dimensie denken, met uiterst links het communisme en uiterst rechts het fascisme, of - het woord zegt het al - extreem-rechts, maar ook menen dat dit model een goede representatie van de werkelijkheid vormt. Gevoelsmatig zijn de meesten geneigd populisme als een rechts fenomeen

Dick Pels verklaart zijn hoefijzermodel.
(Foto: Bob Karhof)

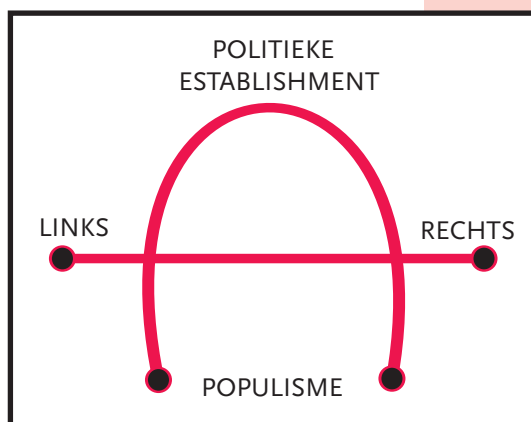
te beschouwen, maar als men naar feitelijke standpunten kijkt, reist het populisme langs de hele spectrumlijn.

Sterke man

De vlotte overstap van Benito Mussolini van radicaal socialistisch journalist naar fascistisch benedeider en alleen de naam al van de Nationaal-socialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP) moeten tot het vermoeden leiden dat ook in de politiek 'les ex-

trèmes se touchent'. Dat zei Pels niet, maar ongetwijfeld moet hij die uitdrukking in gedachten hebben gehad toen hij de uiteinden van dat eindimensionaal model pakte en dat tot een hoefijzer boog, zoals de sterke man op de kermis zijn ijzeren staaf.

Dat verbetert het model, maar voldoende is het niet. Het populisme dwingt ons ook tot uitbreiding met een extra dimensie. Natuurlijk is er alle inhoudelijke reden om in het model een grote afstand tussen Socialistische Partij (SP) en Lijst Pim Fortuyn (LPF) te scheppen. Tegelijkertijd vertonen ze echter overeenkomsten als het gaat om populistische oprispingen en - hoewel dat laatste minder opgaat voor de SP van nu dan voor die van een jaar of vijf zes geleden - om een zekere mate van populistische leiderscultus. Die eerste constatering eist voor een modelmatige weergave instandhouding van de rechte links-rechts lijn, de tweede een optreden van de sterke man van de kermis. Om dat probleem op te lossen en tot een werkelijkheidsgetrouwer model te komen, stelde Pels voor om dat tweedimensionaal te maken (zie schets).

Wat dit model in elk geval goed zichtbaar maakt is dat populisme zowel links *als* rechts kan zijn, als links *en* rechts. Links als rechts in de zin dat zich zowel ter rechter- als ter linkerzijde op het partijenspectrum populistische tendensen voordoen (de 'Nee'-acties tegen de grondwet van de Europese Unie bijvoorbeeld), links *en* rechts in de zin van het verenigen van linkse en rechtse standpunten in *een* populistische partij, of liever nog, in een populistische politicus in spe; te weten Pim Fortuyn, die, zo meende Pels, zijn hele persoonlijke geschiedenis, van neomarxistisch soosjoloog tot neoconservatieve dandy, in zijn politieke standpunten en politieke attitude naar de oppervlakte bracht.

Grote stap?

Trouwens, is het wel zo'n grote stap van dat neomarxisme van Pims jeugd naar zijn neoconservatieve dandyisme? In elk geval bevatten ze overeenkomstige ele-

menten: afkeer van bezadigdheid en van 'het establishment', wie of wat dat ook mogen zijn, - en de claim te spreken voor en namens 'het volk' of 'de gewone man', ooit ook wel met arbeidersklasse aangeduid - die door datzelfde establishment wordt genuilkorfd en klein gehouden.

Overigens, en geheel voor rekening van schrijver dezes, verklaart dat wellicht ook waarom bijvoorbeeld het SP-jargon niet alleen op de taal van de marxistische Pim lijkt, maar soms ook op die van de LPF-Pim.

Illustratie: Joliet Leenhouts

Camera's en lichaamstaal

Pels ging ook in op de mediacratie, in het bijzonder natuurlijk de televisiecratie. Succes bij de kiezers is bij uitstek afhankelijk van het talent dat medium te kunnen bespelen. De televisie maakt politiek persoonlijk, dat wil zeggen dat de televisiepersoonlijkheid van een politicus (die niet naadloos hoeft samen te vallen met zijn persoonlijkheid *tout court*), enorm belangrijk is geworden. Voor een populistisch politicus - zelfbenoemd vertolker van de volkswil immers - geldt dat nog sterker. Pels liet de zaal nog even slikken, toen hij Pims televisiesucces in debatten met mannelijke politici van de gevestigde partijen mede aan diens exuberant beleden homoseksualiteit toeschreef. Veel beter dan de andere deelnemers was hij zich daardoor bewust

van de mannelijke lichaamstaal en was hij eveneens veel beter in staat die ter manipulatie van de discussie aan te wenden.

Kloof

Tot slot ging Pels in op de vragen of er een kloof bestond tussen (professionele) politiek en volk en of die moet worden gedicht of juist in stand moest blijven. 'Ja, die kloof is er en die kloof hoort er ook te zijn', zei Pels, refererend aan historicus Frank Ankersmit en diens beeldspraak van de politicus en de burger als danspartners. Al dansend moeten beiden vaak de rol van leider en volger aan elkaar overgeven om de dans niet tot een struikeling te maken. Ze moeten elkaar aanvoelen en rekening met elkaar houden. In die zin vormen ze een soort eenheid, maar versmelten kunnen en mogen ze niet en ze zullen zelfs een zekere distantie tot elkaar moeten bewaren. Geen tango dus, maar *line dancing*. De populist die wel die kloof probeert te dichten zal erin storten, toonde het laatste door Pels gepresenteerde plaatje. ■

Het geheim van Francort

COEN GELINCK

De leerlingen van docent Huub Francort van het Maastrichts Sint-Maartenscollege halen al jaren bijzonder hoge cijfers voor het eindexamen Maatschappijleer 2. Elk jaar stuurt de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) hem een groot aantal oorkonden voor leerlingen die een 9 of hoger hebben gehaald. In dit **verslag** van zijn lezing tijdens de afgelopen Docentendag deelt u in het geheim van zijn succes.

Aan het begin van zijn presentatie maakt Francort duidelijk dat hij geen aanhanger van de studiehuisgedachte is. Zijn lespraktijk is *pre-Studiehuis* te noemen; hij schuwt de rijtjes en de onverwachte schriftelijke overhoringen niet. Zoals hij het zelf zegt: 'Als er acht kenmerken zijn moeten de leerlingen ze ook alle acht kennen'. De hoge examencijfers lijken dus op ouderwets stampwerk te zijn gebaseerd.

Structuur

Uit de studiewijzers van Francort blijkt ook dat hij het Studiehuis voor Maatschappijleer bijzonder gestruc-

tureerd inricht. Wordt op mijn school een studiewijzer gemaakt waarin staat wat de leerlingen in een periode van acht weken moeten doen, Francort geeft per les aan wat hij zelf gaat vertellen *en* wat de leerlingen thuis moeten doen. Zij krijgen elke les huiswerk mee en maken thuis opdrachten, die vervolgens in de les worden besproken. Er is dus geen sprake van 'eigen tempo' en 'zelfstandig werken'. De onverwachte overhoringen bevatten geen ingewikkelde vragen. Ze zijn slechts bedoeld om te zorgen dat de leerling zich de stof ook echt eigen maakt. Een paar jaar geleden is Francort be-

gonnen met het schrijven van zijn eigen methode: *Actua.ml*. Net als veel andere docenten kon hij niet meer uit de voeten met de *Methode-Luijsterburg*, die door de uitgever niet meer wordt vernieuwd. Het herhaaldelijk veranderen en aanvullen van teksten uit een bestaande lesmethode heeft Francort afgezworen.

Actua.ml is opgezet zoals Francort dat zelf graag ziet, en hij zorgt ook dat de laatste wijzigingen van het examenprogramma Maatschappijleer 2 in zijn boek terechtkomen. Volgens Francort is zijn methode niet alleen op reproductie van kennis gericht ('Welke functies vervullen de massamedia?'), maar biedt hij ook toepassingsgerichte vragen aan.

Stijl

Maar dat is natuurlijk niet het hele verhaal. Francort is vooral een heel goede docent. Op de Docentendag hingen de aanwezige docenten dan ook anderhalf uur lang aan zijn lippen. De lessen van Francort zijn verre van saai, zelf noemt hij zijn methode van lesgeven 'exemplarische confrontatie'.

Hij daagt de leerlingen uit en zoekt *ruzie* met ze. Als de leerlingen 'A' zeggen, dan zegt Francort natuurlijk 'B'. Francort doet richting zijn leerlingen alsof hij het slachtoffer van allerlei overheidsmaatregelen is: hij verdient bijna niets en heeft niet eens een ruimte om zich na het inspannende werk even terug te trekken. Het is toch oneerlijk dat een leraar zich te pletter werkt terwijl bij de tandarts de meter al gaat lopen als de patiënt zijn mond nog niets eens heeft geopend?

Francort komt elke dag met een nieuw probleem waarmee hij 'helemaal in zijn eentje worstelt'. Hij

schildert zichzelf af als een mens met een moeilijk bestaan en dwingt zijn leerlingen op die manier positie te kiezen. Zij vinden natuurlijk dat hun leraar overdrijft en zullen tegen zijn stellingname protesteren, maar Francort heeft altijd gelijk!

Polarisatie

Doel van dit alles is polarisatie: 'Polarisatie leidt', zo zegt Francort, 'tot interactie en participatie'. Waarschijnlijk past u hetzelfde trucje ook in uw lespraktijk toe. Als u een discussie van de grond wilt trekken, werkt het altijd om zelf even advocaat van de duivel te spelen. Francort lijkt het polariseren echter tot ware kunst te hebben verheven. Hij weet het altijd beter dan zijn leerlingen. Voelen zijn leerlingen zich dan wel veilig in een discussie met deze docent? Waarschijnlijk wel. Francort beschikt namelijk over een enorme dosis humor. Zijn leerlingen zullen dan ook wel begrijpen dat ze hem niet helemaal serieus moeten nemen. Francort maakte overigens heel duidelijk dat zijn stijl niet zaligmakend is: 'Iedere docent moet dichtbij zichzelf blijven'.

Schijnwerpers

Francort heeft veel voor zijn vak over. Hij denkt bij alles wat hij doet aan de positie van Maatschappijleer. De meeste docenten zullen ervaren dat het *not done* is om teveel aan hun eigen vak te hangen. In deze tijd van competenties en vakoverstijgend werken wordt dat op veel scholen als 'behoudend' afgedaan. Francort doet daar niet moeilijk over: 'De sectie

Geschiedenis bestaat uit tien mensen en ik ben in mijn eentje, dus het is wel duidelijk wat er gebeurt als we gaan samenwerken'.

Op dit moment is het vooral voor do-

Huub Francort en leerlingen in Berlijn.

centen op havo en vwo van belang hun vak duidelijk te positioneren, maar hetgeen Francort doet is natuurlijk voor alle maatschappijleerdocenten interessant. Nog voor de zomervakantie besluiten havo/vwo-scholen welke vakken ze vanaf 2007 gaan aanbieden. Het kan dus geen kwaad om Maatschappijwetenschappen (het huidige Maatschappijleer 2) onder de aandacht van leerlingen, ouders en directie te brengen. In nevenstaand kader vindt u tien activiteiten die Francort onderneemt om Maatschappijleer 2 in de schijnwerpers te zetten. Misschien wordt u een beetje moe als u alle activiteiten ziet, maar wellicht zijn er enkele activiteiten bij die ook u kunt verrichten om op uw school het vak Maatschappijleer onder de aandacht te brengen. In elk geval is mij nu duidelijk hoe het komt dat de cijfers in Maastricht zo hoog zijn. ■

De activiteiten van Huub Francort

1. Francort werkt samen met de Radboud Universiteit Nijmegen en nodigt regelmatig een hoogleraar uit om zijn leerlingen een college te geven. Dat maakt indruk op de directie en laat zien wat het belang van Maatschappijleer 2 is in relatie tot de Sociale Wetenschappen.
2. Elk jaar brengt Francort met zijn leerlingen een bezoek aan Den Haag. Ze vertrekken om half zes 's ochtends en bezoeken de Ridderzaal en de Tweede Kamer. De leerlingen gaan in gesprek met Kamerleden en brengen een bezoek aan het Bureau van het Europees Parlement.
3. Francort organiseert een werkweek naar Berlijn rondom het thema Democratie en dictatuur. Voor alle leerlingen en docenten op zijn school is duidelijk dat deze werkweek bij het vak Maatschappijleer hoort.
4. Francort organiseert eens per jaar een politiek forum met politici of vertegenwoordigers van politieke jongerenorganisaties.
5. Hoewel Maatschappijleer natuurlijk pas in de bovenbouw begint, zorgt Francort dat hij al op de Open Dag voor aankomende brugklassers met Maatschappijleer aanwezig is.
6. Francort geeft elk jaar een gastles aan alle derde klassen, voordat de leerlingen hun profiel kiezen. Ook geeft hij presentaties over Maatschappijleer op profielkeuze-avonden voor derdeklassers.
7. Op een ouderavond licht hij de ouders van deze derdeklassers voor.
8. Francort heeft een informatiefolder gemaakt en deelt die aan belangstellenden uit. In die folder maakt hij onder andere reclame met de hoge cijfers die zijn leerlingen halen.
9. Francort zorgt dat zijn rector de NVLM-oorkonden tijdens de diploma-uitreiking aan de leerlingen overhandigt, zodat de prestaties van de leerlingen niet onopgemerkt blijven.
10. Als het moet geeft Francort een uurtje gratis les, op die manier weet hij extra leerlingen voor Maatschappijleer 2 te verwerven.

Info maatschappijleer

Aan de leerlingen van 3 havo/3 vwo.

Beste leerling.

Bedankt voor je aandacht voor maatschappijleer 2 (maatschappijleer als centraal schriftelijk examen) als vak; afkorting (MAX). Je kunt dit vak zowel op havo en vwo kiezen als profielvak in het profiel 'cultuur en maatschappij' of als keuzevak in het vrije deel in alle profielen. Ik hoop dat deze informatiefolder je de nodige belangrijke inlichtingen verstrekt over de inhoud en het karakter van maatschappijleer. De proefles heeft je hopelijk een beeld gegeven van het vak maatschappijleer inhoud. Mochten er nog onduidelijkheden of vragen zijn, kun je mij altijd aanspreken.

Sinds het schooljaar 2000-2001 wordt op het Sint-Maartenscollege maatschappijleer als examenvak aangeboden op het vwo en sinds 2003-2004 op de havo. De behaalde resultaten waren al die jaren uitstekend. Verderop in deze folder vind je cijfermateriaal hierover. Maak een goede en doordachte keuze voor jezelf! Succes daarbij!

Mocht je maatschappijleer (MAX) kiezen, zal ik je graag en goed opleiden!

Met vriendelijke groet,

drs. H.M.J. Francort, docent maatschappijleer

WAT IS MAATSCHAPPIJLEER?

Maatschappijleer is een nieuw vak voor jullie. Maatschappijleer zou je als volgt kunnen omschrijven: een vak dat zich bezighoudt met de bestudering van de maatschappij; hoe ze is opgebouwd en hoe ze functioneert. Uit de definitie blijkt dat maatschappijleer elementen uit het verleden en het heden laat zien. Soms wordt er dus een blik in het verleden geworpen. Zo kunnen we immers begrijpen, waarom instellingen en bepaalde zaken zo zijn geworden zoals ze zijn. Natuurlijk staat het heden bij het vak maatschappijleer centraal. Maatschappijleer gaat in op een aantal zaken die in de maatschappij spelen. Je krijgt er zelf mee te maken. Dus is het goed als je er van af weet.

Maatschappijleer belicht een groot aantal, maatschappelijke en politiek belangrijke en actuele zaken van verschillende kanten. Op deze manier krijg je zowel kennis als inzicht in de maatschappij. Je leert zelf je keuzes te maken en zo ontwikkel je zelf een eigen visie (mening). Bij maatschappijleer kun je over problemen in de maatschappij een andere mening hebben. Alle problemen in de maatschappij kunnen we op diverse manieren bekijken.

Maatschappijleer kent vier invalshoeken:

- * politiek-juridische
- De politiek beslist altijd over politieke kwesties.
- * sociaal-economische
- Je kijkt steeds naar de sociaal-economische situatie van mensen. Je kijkt ook naar de diverse inkomensgroepen in een land.
- * sociaal-cultureel
- Mensen vragen zich steeds af of ze iets goed of niet goed vinden.
- * verandings- en vergelijkende invalshoek
- Regels, opvattingen, ideeën enz. veranderen voortdurend. 'Wat vandaag 'in' is, kan morgen al weer hopeloos ouderwets blijken te zijn.

THEMA'S BIJ MAATSCHAPPIJLEER

- Politieke besluitvorming
- Massamedia
- Multiculturele samenleving
- Mens en arbeid
- Criminaliteit en rechtsstaat
- Milieu en beleid
- Ontwikkelingssamenwerking
- Oorlog en vrede

WERKWIJZE BIJ MAATSCHAPPIJLEER

- Gestructureerd: stof wordt toegelicht en uitgelegd
- Duidelijke leerboekjes met door docent gemaakte uittreksels of door de docent geschreven katerns/lesmateriaal met als hulpmiddel de vragen: „Wat moet ik kennen?“
- Veel aandacht voor meningsvorming en discussie
- Zelfstandig werken bij praktische opdrachten

De leerling weet zeer concreet waar hij bij maatschappijleer aan toe is en wat hij/zij moet doen!

'EIGENSCHAPPEN' LEERLINGEN MAATSCHAPPIJLEER

- Interesse voor zaken die in de maatschappij spelen
- Bereid zijn zaken/feiten te leren
- De actualiteit enigszins volgen

Maatschappijleer heeft raakvlakken met andere gammavakken (aardrijkskunde, geschiedenis en economie) in de profielen 'cultuur en maatschappij' en 'economie en maatschappij'. Maatschappijleer is het enige vak op een middelbare school dat een inleiding vormt op een studie in de sociale wetenschappen.

Als je ijverig bant en goed oplet in de klas, garandeer ik je een prima eindexamenresultaat!

Maatschappijleer (max) wordt in 5 en 6 vwo en in 4 en 5 havo aangeboden.

Nederland: Weimar of Italië?

HANS VAN DER HEIJDE

Veel Nederlandse kiezers zijn niet meer zo zeker van hun politieke voorkeur. Begint Nederland daarmee op de Weimarrepubliek te lijken? In dit verslag van de docentendaglezing van Philip van Praag wordt nader op deze vraag ingegaan.

Al na enkele minuten onderbrak een toehoorder het betoog van politicoloog Philip van Praag (Universiteit van Amsterdam, UvA). De titel van diens aangekondigde lezing had hem gestoord. Was die titel een marketingtruc om belangstellenden van de andere lezingen, van het tweede deel van de Docentendag af te snoepen? Van Praag had de vraag opgeworpen of Nederland, gelet op overeenkomsten in verkiezingsuitslagen, op de Weimarrepubliek ging lijken. Op apodictische toon lichtte Van Praags criticus enige omstandigheden en ontwikkelingen tijdens de Weimarrepubliek toe en probeerde zo te bewijzen

dat de situatie daar en toen toch sterk van de huidige Nederlandse afweek - we waren hier tenslotte op een docentendag.

Van Praag gaf hem volmondig gelijk, waarna bleek dat menigeen het vraagteken achter de titel over het hoofd had gezien.

Volatiliteit

Wat was nu die overeenkomst met de Weimarrepubliek? Het feit dat grote groepen kiezers hun vaste, politieke bakens kwijt zijn, of hebben afgedankt, en op het kiesbiljet zijn gaan zwerven.

Voor die electorale beweeglijkheid heeft de Politicologie een maat bedacht: *volatiliteit*. Die volatiliteit kan numeriek worden uitgedrukt door het aantal zetels dat zittende partijen hebben gewonnen en nieuwe partijen hebben veroverd bij elkaar op te tellen en als percentage van het totaal aantal zetels te berekenen. Door dat voor meerdere landen te doen kan men ook vergelijken, waarbij ik veronderstel dat dat op deze manier alleen kan als er van min of meer overeenkomstige kiesstelsels sprake is. Het zal niemand verrassen dat deze volatiliteit in Nederland na 2000 om-

Bron: PowerPoint-presentatie Philip van Praag, Docentendag Maatschappijleer, 3 februari 2006

hoog is geschoten. Bovendien is het bijzonder dat twee parlementsverkiezingen vlak na elkaar beide een hoge volatiliteit te zien gaven. Het resultaat is dat Nederland op de vergelijkende volatiliteitschaal inmiddels bijna een medaillepositie inneemt en met een land als Italië concurreert. Italië? Werd dat hier te lande niet altijd beschouwd als het parlementair-democratische lachertje van Europa?

Ondeugdelijke roergangers

Sterke toename van volatiliteit wordt in het algemeen met politieke instabiliteit in verband gebracht en zou kunnen wijzen op afnemend vertrouwen in de parlementaire democratie, aldus Van Praag. Inderdaad, daar is de Weimarrepubliek weer, die het hoogst scoort in het volatiliteitsklassement en waar dat verband duidelijk aanwezig was.

Gaat dat ook op voor Nederland?

Nee, anders dan in Duitsland tijdens het Interbellum lijkt het vertrouwen in de parlementaire democratie en in democratische waarden in het huidige Nederland niet aan erosie onderhevig. Ondervraagden geven geen blijk van afnemend vertrouwen daarin. 'Het zijn de politici die niet deugen', zeggen ondervraagden. Het systeem is goed, maar de mensen aan het roer deugen niet, zo ongeveer luidt kennelijk een breed gedeelde opinie.

Van Praag ondersteunde zijn betoog met een veelheid van onderzoeksgegevens, weergegeven in tabellen en grafieken. Dat vind ik altijd mooi. Dat moet bij Maatschappijleer veel vaker gebeuren: tabellen en grafieken opnemen, leerlingen leren die te analyseren en interpreteren en hun uiteindelijk leren zelf eenvoudige vormen

daarvan op basis van numerieke gegevens samen te stellen. Overigens wordt dat ook door het hoger onderwijs en door wiskundeleerkrachten bepleit.

1. Italië	1994	36.7%
2. Duitsland	1920	32.1%
3. Frankrijk	1906	31.1%
4. Nederland	2002	30.7%
5. Frankrijk	1910	30.5%
6. Duitsland	1924	27.1%
7. Griekenland	1981	26.8%

Optater

Van Praag deed ook nog twee, misschien niet direct en/of geheel aan zijn betoog gerelateerde, controleerbare uitspraken. De eerste kunt u direct zelf verifiëren of falsifiëren: Van Praag was ervan overtuigd dat lokale partijen en dito lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 7 maart een stevige optater zouden krijgen en een groot deel van hun zetels verliezen. Daarnaast stelde Van Praag dat opkomsten van boven de 80 procent bij Tweede-Kamerverkiezingen tot het verleden behoren en zich niet meer zullen voordoen. ■

Bron: PowerPoint-presentatie Philip van Praag, Docentendag Maatschappijleer, 3 februari 2006

Een lesje sociale ongelijkheid

LIEKE MEIJS

In het nieuwe examenprogramma Maatschappijleer, dat per 1 augustus 2007 wordt ingevoerd, werken leerlingen met een benaderingswijze waarin *sociale ongelijkheid* een sleutelwoord is. Leerlingen moeten de relatie tussen een maatschappelijk vraagstuk en sociale ongelijkheid kunnen beschrijven.

In dit **verslag** van de lezing die Erik de Gier op de Docentendag verzorgde, wordt hier nader op ingegaan.

Erik de Gier is sinds 1 september 2005 directeur van het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) te Nijmegen. Daarvoor was hij directeur SISWO/ Social Policy Research in Amsterdam en deeltijd-hoogleraar Sociaal Beleid aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is tevens lid van de Commissie Maatschappijwetenschappen, die eind 2006 met een advies komt voor het examenprogramma van het profielkeuzevak Maatschappijwetenschappen.

De aankondiging dat de lezing van Erik de Gier over kenniseconomie en sociale ongelijkheid zou gaan, is een uitgelezen kans om van een voormalig hoogleraar Sociaal Beleid te horen hoe de relatie met sociale ongelijkheid kan worden gelegd. De centrale vraag in de lezing luidde: 'Leidt kenniseconomie niet tot een vergroting van sociale ongelijkheid?'

Kenniseconomie

Kenniseconomie is een paraplu-begrip waaronder een aantal aspecten is te rangschikken. Om te beginnen wordt in een kenniseconomie ruim baan gegeven aan liberalisering en marktwerking, ten einde een zo hoog mogelijke welvaart te bereiken.

Globalisering en informatiesamenleving zijn begrippen die daaraan zijn gekoppeld. In een kenniseconomie is verder sprake van een wereldwijde netwerkorganisatie en is hoge arbeidsparticipatie een vereiste. De vraag komt echter onmiddellijk op of kenniseconomie en welvaartstaat wel met elkaar zijn te verzoenen. Daarentegen is er volgens De Gier nauwelijks een alternatief voor de kenniseconomie en zal de samenleving moeten trachten zoveel mogelijk de negatieve gevolgen van de kenniseconomie te neutraliseren en de mogelijkheden om sociale ongelijkheid tegen te gaan te benutten.

Scheve verdeling

Dat zijn vrees voor toenemende sociale ongelijkheid gegrond is, illustreert De Gier met cijfers van onder meer het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot 1985 was er in sociologentermen sprake van een *egalitaire revolutie*, een afname van de sociale ongelijkheid. Daarna steeg de inkomensongelijkheid echter met circa 25 procent. Daarvoor waren drie oorzaken aan te wijzen: 25 procent is het gevolg van veranderingen in de belastingheffing en sociale zekerheidspremies, 36 procent is veroorzaakt door een meer ongelijke verdeling van primaire inkomsten en 39 procent komt voort uit veranderingen in sociale zekerheidsuitkeringen. Tussen 1993 en 2004, zo meldt het SCP in *De Sociale Staat van Nederland* (2005), is de inkomensongelijkheid tussen de hoge en lage inkomens gegroeid, is in het onderwijs sprake van toenemende polarisatie tussen de hogere deelname in havo/vwo versus de toename van achterstands- en zorgleerlingen, en is de

Leidt kenniseconomie niet tot sociale ongelijkheid?
(Foto: Europese Unie).

werkloosheid toegenomen. Een percentage van 23 procent werkloosheid bij niet-westerse allochtone jongeren is voor Nederland ongekend hoog. De koopkracht per huishouden is na 2002 gedaald. De inkomensongelijkheid leidt dan ook tot een scheve verdeling van het sociale en culturele kapitaal in een samenleving en een toename van een gevoel van onzekerheid en onveiligheid, met name onder de groepen die er sterk op achteruit zijn gegaan. Dat het ook anders kan, laat de situatie in Finland zien.

Finnen doen het beter

In Finland leidt de kenniseconomie niet tot een toename van sociale ongelijkheid. Ten eerste is de jaarlijkse economische groei (4-6 procent) hoger dan de jaarlijkse kostenstijging van de welvaartstaat tussen 1997 en 2000 - dit terwijl Finland toch een omvangrijkere verzorgingsstaat kent dan Nederland. Ten tweede is het van belang dat de Finse bevolking haar steun aan de handhaving van de welvaartstaat blijft geven en bereid is daarvoor te betalen. De vrees bestaat daar echter ook dat deze situatie op

termijn niet langer is te handhaven. Ter voorkoming daarvan zijn er allerlei bezuinigingsoperaties doorgevoerd.

Dit Fins voorbeeld laat zien dat er niet automatisch sprake is van een samenhang tussen een kenniseconomie en sociale ongelijkheid. Wel loert er een arbeidsmarktrisico in een kenniseconomie. Onder laagopgeleiden in Nederland is bijvoorbeeld sprake van een relatief lage participatiegraad (58,7 procent in 2003) en dan nog voornamelijk voor de *lousy jobs*. Voor hoogopgeleiden is de participatiegraad een stuk hoger (87,1 procent in 2003) en die bezetten vooral de *lovely jobs*. De opleidings- en trainingsmogelijkheden hebben vooral betrekking op de hoogopgeleiden.

Verandering

De Gier zoekt de oplossing voor deze negatieve effecten van een kenniseconomie in een gecontroleerde liberalisering. Er zal sprake moeten zijn van een evenwicht tussen private en publieke middelen. Ook in Nederland is sprake van een tendens om de private sociale uitgaven te verho

gen en de publieke uitgaven te verlagen - zoals de tendens om voor een aanvullend pensioen te sparen. In de Verenigde Staten is al 30 procent van de sociale uitgaven privaat, in Nederland is dat 20 procent, maar in de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) is dat gemiddeld 10 procent.

Gecontroleerde liberalisering kan door middel van sociaal risicomanagement. De overheid zal uitwassen, zoals die onlangs in de Franse voorsteden hebben plaatsgevonden, moeten zien te voorkomen door deze eerder te voorzien en de baas te worden. Door trends als toenemende individualisering, afnemende deelname aan *communities* en geringere deelname aan teamsporten komt het sociale kapitaal onder druk te staan. Het ontstaan van *inner city ghetto's* in de Verenigde Staten en Frankrijk geven een toenemend gevoel van onveiligheid en onzekerheid. Als de overheid er weinig aan doet - zoals in Frankrijk - kan dat tot excessen leiden. Ook in de Nederlandse grote steden werd men zenuwachtig van de Franse rellen uit vrees dat zoiets ook in Nederland zou kunnen losbarsten.

Sociaal risicomanagement zal zich zeker ook op het terrein van de sociale zekerheid en arbeidsmogelijkheden moeten uitstrekken. De Gier noemde in zijn lezing een *vierpijlerbenadering*.

Ten eerste zou een geïntegreerde werkloosheidsverzekering kunnen worden ingevoerd, een hoogwaardige WW-uitkering die mensen de rust en tijd geeft om een andere

baan te zoeken. Ten tweede kan een mobiliteitsverzekering het de mensen eenvoudiger maken om van baan te veranderen of naar een andere sector over te stappen. Ten derde refereert De Gier aan een overdracht ter bevordering van gelijke kansen en ten vierde noemt hij private verzekeringen.

Overheid

Een van de aanwezige docenten vroeg naar de rol van de overheid. Volgens De Gier trekt de overheid zich steeds meer terug omdat ze naar een concurrerende kenniseconomie toe wil, met publieke uitgaven die op een zo laag mogelijk peil staan - bevreesd voor boetes zoals binnen de Europese Unie bij het overschrijden van de begrotingsnorm. De overheid zal haar rol dan ook meer en meer inperken, bijvoorbeeld tot het domein van veiligheid. Of dit toelaatbaar wordt gevonden, bepaalt vooral de samenleving zelf. De Gier is een voorstander van een regisserende rol voor de overheid, met name om een sociaal beleid te garanderen. Tot slot concluderen enkele aanwezigen dat in het kader van een kenniseconomie ook de uitgaven voor onderwijs verhoogd zouden moeten worden. De Gier is het hier roerend mee eens, maar eindigt met de wervvraag waar dat geld vandaan moet komen. ■

Eindconclusies lezing Erik de Gier

Kenniseconomie:

- leidt tot meer liberalisering en meer welvaart
- bestendigt en verscherpt de feitelijke en bestaande ongelijkheid
- veroorzaakt nieuwe ongewenste vormen van sociale ongelijkheid

Docentendaglezing door Maarten Vink en presentatie door Caecilia van Peski

Burgerschap op alle niveaus

WOLTER BLANKERT

Op de Docentendag 2006 was een *lezing* aan Europees burgerschap gewijd en een *presentatie* aan wereldburgerschap. Inhoudelijk ging het om een wereld van verschil, al was de didactische werkvorm in de praktijk gelijk. Nationaal en Europees burgerschap kan redelijk concreet vorm krijgen, terwijl het bij wereldburgerschap om een baaierd van vaak tegenstrijdige vormen van gewenst gedrag lijkt te gaan. Een **verslag**.

Maarten Vink, docent Europese Studies aan de Universiteit Maastricht, besprak wat ruim tien jaar Europees burgerschap ons heeft gebracht. Officieel is daar immers sprake van sinds het *Verdrag van Maastricht* (1992). Het was de bedoeling van de spreker zijn publiek alle ruimte te geven en zo zijn toehoorders tot discussianten op te waarderen. De wieg van het *nieuwe leren* binnen het hoger onderwijs staat niet voor niets in Maastricht. Even lukte dat, maar na een kwartier kreeg de inleider toch te horen: 'Vertel uw verhaal nu maar, daar zijn we voor gekomen'. Docenten die dag in dag uit de zelf-

werkzaamheid in de praktijk vorm moeten geven, komen kennelijk naar een studiedag om nog eens ouderwets (of mogelijk straks weer modern) kennis tot zich te nemen.

Nationale bril

Maarten Vink versaagde niet en vroeg: 'Dan wil ik van u toch graag eerst horen wat u onder Europees burgerschap verstaat'. 'Nee, dat willen wij van u horen,' kaatste de zaal vrijwel eenstemmig die vraag terug. Daarop begon de eigenlijke *lezing* en die was zonder meer de moeite waard, al kwam op de vraag zelf geen antwoord.

Het vak, de docent, de dag

Een belangrijke stelling in het betoog was dat het debat over Europees burgerschap niet in Europa begint. In het verlengde daarvan ligt de uitspraak: 'De opkomst van Pim Fortuyn zegt meer over Europa dan over het Nederlandse *Nee*'. De spreker beklemtoonde dus dat bij de beoordeling van Europese zaken veelal nog door de nationale bril wordt gekeken. Onderzoek wijst uit dat maar een kwart van de tegenstemmers echt tegen de grondwet was, daarnaast stemde nog een kwart tegen om een andere Europese reden (tegen Europa zonder meer of het kost te veel geld). De andere helft stemde vooral tegen om min of meer nationale redenen (slecht geïnformeerd, verlies van identiteit of tegen Jan Peter Balkenende). De hoge score van het slecht geïnformeerd zijn riep wel vragen vanuit de zaal op: 'Is dit niet de bekende smoes, is de grondwet niet eerder een voorbeeld van een zeldzaam grondige informatieverstrekking door overheid en media?'

Europa-gevoel

Vervolgens wees de inleider er op dat, anders dan de beleidsmakers vooraf hadden verwacht, de uitbreiding van de Europese burgerrechten niet tot een versterking van het 'Europa-gevoel' heeft geleid. Het lijkt vaak het tegendeel: door de aanzienlijke uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement sinds 1979 heeft het stemrecht steeds meer be-

Foto: Europese Unie.

tekenis gekregen. Desondanks krijgen de parlementaire zittingen nog steeds opvallend weinig aandacht in de media, terwijl de opkomst bij de verkiezingen blijft tegenvallen. Van de Europese mensenrechten - gemakkelijker afdwingbaar door de burger dan de rechten die in de Nederlandse grondwet zijn opgesomd - zijn weinig burgers zich bewust. De uitgebreide milieuwetgeving roept vaker wrevel op dan begrip of voldoening. Ook tot de consument dringt zelden het besef door dat het vooral de Europese Unie is die hem (enigszins) beschermt.

In veel opzichten is Europa het slachtoffer van het eigen succes geworden omdat de lidstaten dat succes claimen en voor de schaduwkanten Europa als zondebok gebruiken. Voor er sprake kan zijn van een werkelijk als zodanig beleefd Europees burgerschap, zal nog de nodige tijd moeten verstrijken.

Wereldburgerschap

Van een geheel ander karakter was de *presentatie* in de middag over we-

reldburgerschap. Dat kwam niet omdat er een wezenlijk verschil zou zijn tussen een lezing en een presentatie, maar door de vaagheid en onbegrensdeheid van het onderwerp. Caecilia van Peski, onderwijs- en cultuurpsychologe, bracht de vele facetten van het wereldburgerschap duidelijk voor het voetlicht. 'Er is toch helemaal geen sprake van wereldburgerschap, elk burgerschap moet op een formele ondergrond van enige vorm van (supranationaal) gezag zijn gestoeld', kreeg zij vanuit de zaal al snel te horen. 'Nee, wereldburgerschap is vooral een houding, een houding die je kunt hebben of ontwikkelen'. Die opvatting bleek bij het gehoor een redelijk brede steun te vinden, al waren er ook aanwezigen die stelden dat 'het ontwikkelen van houdingen nooit een direct onderwijskundig doel kan zijn'. Duidelijk werd vervolgens wel dat er voor wereldburgerschap heel wat komt kijken en dat het daarbij om een veelheid van, vaak tegenstrijdige zaken gaat. 'Veel reizen en zo met andere volkeren en culturen kenni-

smaken, levert in principe een bijdrage aan een gevoel van wereldburgerschap', zo stelde de inleider.

'Maar leidt het juist ook niet vaak tot het zich afzetten tegen of ten minste afsluiten voor de plaatselijke bevolking', luidde een vraag. De inleider dacht van niet.

Milieu

Even later bleek een ander belangrijk kenmerk van de bewuste wereldburger het besef van verantwoord consumeren te zijn. De wereldburger draagt bij voorkeur tweedehands kleding en springt zorgvuldig om met de schaarse hulpbronnen.

Vanzelfsprekend bekijkt hij bij elke aanschaf of er geen sprake is geweest van kinderarbeid (kleding) of roofofbouw (hardhout). De wereldburger koestert het milieu en beschikt daarnaast over een behoorlijk dosis cultuurrelativisme. Hij heeft ten minste waardering voor andere culturen en is een overtuigd bestrijder van vooroordelen. Daarnaast is hij een vanzelfsprekend tegenstander van elke vorm van discriminatie (ras, geslacht of seksuele voorkeur).

De luiwaard of onverschillige kan het wereldburgerschap nooit deelachtig worden, want de wereldburger zet zich actief in voor het verdedigen of bevechten van democratische rechten en mensenrechten en bestrijdt elke vorm van ongelijkheid.

'Welke bijdrage kun je nu concreet binnen de lessen leveren aan dat op zich zonder meer schone streven', was de slotvraag vanuit de zaal. De inleider dacht dat het een zaak van de lange adem zou zijn, maar dat hoefde scholen er niet van te weerhouden er bewust aan te werken.

Tegenstrijdigheden

Tijd om op de diverse tegenstrijdigheden in te gaan, was er jammer genoeg niet meer. Zo zijn er weinig zaken schadelijker voor het milieu dan vliegvluchten. Als verantwoord consumeren een vereiste is voor het wereldburgerschap, kan een wereldreiziger nooit een wereldburger worden. Eerbied voor andere culturen roept meteen de vraag op of dat voor alle facetten ervan geldt. De Deense cartoonisten hebben zich niet als echte wereldburgers gedragen, maar ook de brandschattende betogers zullen niet direct bij dat gilde indelen. Wie moet nu wie respecteren in ons werelddorp, waarin alle afstanden lijken weg te vallen?

Respect voor andere culturen kan ook duchtig botsen met het antidiscriminatiebeginsel. Men zou eigenlijk woest moeten zijn omdat in Iran jaarlijks tientallen homo's (waaronder jongens van zestien) ter dood worden gebracht, of getuigt dat niet van eerbied voor andere culturen? Welk facet van het *wereldburgerschap* prevaleert hier? Wereldproblemen kan en moet men in de klas bespreken, maar werken aan dit veelvormige *wereldburgerschap* lijkt vooralsnog een brug te ver. ■

Het vak bestaat niet meer

HAROLD DROST

Wat betekent Maatschappijleer voor studenten Sociaal Pedagogisch Werk (SPW) van een Regionaal Opleidingencentrum (ROC)? Maatschappij & Politiek vroeg in een **interview met maatschappijleerdocenten Claudia Beulen en Chanthal Goesten naar het vak, de huidige rol van de vakdocent, de vakinhoud en ontwikkelingen in het mbo.**

Claudia Beulen (34) volgde haar opleiding Maatschappijleer bij Fontys Hogeschool. Na enkele omzwervingen komt zij bij de SPW-opleidingen in 's-Hertogenbosch terecht.

Chanthal Goesten (26) sloot dezelfde opleiding bij Fontys negen jaar later met succes af. In haar laatste opleidingsjaar is zij leraar-in-opleiding (lio), waarbij Beulen verantwoordelijk is voor haar begeleiding. Beide docenten zijn tweedegraads bevoegd en werken met zes andere collega's nauw samen in het SPW-team.

Harold Drost: Hoe vult u het vakdocentschap in?

Claudia Beulen en Chanthal Goesten: 'Vakdocentschap bestaat niet meer in onze SPW-opleidingen. Wij geven allerlei vakken zoals beroepsspecifieke vakken, methodische vaardigheden en enige lessen die vergelijkbaar zijn met de vroegere lessen Maatschappijleer. Daarnaast zijn we mentor en coach van groepen. We vervullen een duidelijke rol bij de begeleiding van de studenten - in project-onderwijs is de coachende rol erg belangrijk geworden. In het verleden hebben we wel allebei de begeleiding van de beroepspraktijkvorming (BPV/ stage) gedaan. Deze is tegenwoordig in handen van speciale BPV-consulenten.'

Bestaat Maatschappelijk Culturele Vorming (MCV) dan nog wel in het mbo?

'Wij kunnen alleen maar spreken over onze eigen opleidingen. Het antwoord op die vraag is: "Nee". Evenmin als een aantal andere vakken bestaat MCV als apart gegeven vak nauwelijks meer bij ons. In 1997 kregen we te maken met de laatste generatie eindtermen. De eindtermen waaraan studenten moeten voldoen "lopen door elkaar". In welk vak moet welke eindterm worden ondergebracht? Hoe logisch is de verdeling die we voor studenten maken? Hoe vermijden we overlap, zodat er in verschillende vakken niet dezelfde inhoud aan de orde komt?'

Kunt u een voorbeeld geven?

'Eindterm 303 heeft betrekking op Organisatiekunde. Elementen daarin zijn: de functie van en het functioneren in een organisatie, sociale wetgeving, verzekeringen, CAO's, loonstroken, uitkeringen, samenwerking, functionerings- en beoordelingsgesprekken en vergaderen. In welk vak worden de gespreksvormen, om maar iets te noemen, behandeld: in Organisatiekunde, MCV, Nederlands, Sociale Vaardigheden? Vroeger bevatten verschillende vakken dus soms dezelfde leerstof. Terecht kwam daar in die tijd kritiek op van studenten.'

U bent de vakken gaan integreren?

'De integratie van vakken is inderdaad de oplossing die we kiezen. De schotten tussen de vakken zijn echter nog niet helemaal weg. Op het rooster blijven Nederlands, Verzorging, Creatieve Vorming, Sociale Vaardigheden en Mens & Maatschappij - zoals wij ons vak hebben genoemd - bestaan. Binnen Mens & Maatschappij

Claudia Beulen

werken we rond thema's als 'Werk & Inkomen'. Dat sluit goed aan op het projectonderwijs. Relevante eindtermen uit verschillende deelkwalificaties worden in een thema samengebracht - helaas nog niet uit alle deelkwalificaties; we hebben ons nu tot drie beperkt. Anders gezegd: we kijken welke eindtermen worden afgedekt door aan een bepaald thema te werken. We houden de link naar de beroepspraktijk goed in de gaten en proberen *de overlap* tussen vakken eruit te halen. Studenten raken vooral gemotiveerd als de in de lessen over te dragen kennis direct aan de beroepspraktijk kan worden gekoppeld. Een gevarieerde didactiek is gewenst. In plaats van doceren is een spel af en toe zinvol - zoals het budgetspel dat ingaat op hoe een huishouden financieel op orde gehouden kan worden: 'Welke inkomstenbronnen zijn er behalve loon of uitkering?', 'Hoe zit het met huursubsidie, kinderbijslag?' en 'Welke (vaste) lasten zijn er?'. Veel studenten krijgen met financiële problemen van cliënten te maken, hetzij in hun beroepspraktijkvorming, hetzij in hun beroep na hun opleiding. Waar mogelijk kunnen ze uit eigen ervaring spreken.'

Studenten raken vooral gemotiveerd als de in de lessen over te dragen kennis direct aan de beroepspraktijk kan worden gekoppeld.

Geven docenten helemaal geen lessen meer?

'Jawel, in het eerste jaar dragen we kennis aan uit verschillende vakken als basis voor de volgende jaren, waarin het werken aan projecten steeds belangrijker wordt.

Vorbereiding op de praktijk en vakgerichte kennis zitten ook in het aanbod en instructielessen. In de volgende jaren zijn er lessen die de thema's ondersteunen.'

In het mbo heet MCV tegenwoordig Burgerschapskunde. Het leren functioneren als volwaardig burger in onze samenleving is het doel van Maatschappijleer. Wat is uw rol als opgeleide maatschappijleerdocenten nog in het ROC?

'Wij hebben het geluk dat we in ons Mens & Maatschappij-team van acht docenten zes maatschappijleerdocenten hebben. We zorgen dat alle belangrijke maatschappelijke onderwerpen in de thema's zijn vertegenwoordigd. Dat lukt niet altijd als je naar het doel kijkt. We scoren niet op *employability*. Dat wil zeggen: het 'klaarstomen voor de arbeidsmarkt' komt wel in een project aan de orde, maar helaas nog niet met alle onder-

Chanthal Goesten

werpen die erbij horen - te fragmentarisch: in Nederlands solliciteren, bij Sociale Vaardigheden gespreksvormen, enzovoorts.'

Hoe denkt u over de ontwikkelingen met betrekking tot Burgerschapskunde?

'Op 12 januari hebben we een conferentie over Burgerschapskunde bijgewoond. Het *Brondocument* met de uitgangspunten voor het vak is "naar de prullenbak" verwezen. Het wordt herschreven door onderwijsondersteunende organisaties (CINOP en SLO). Ook de methode *Schering en inslag*, waarbij MCV in de beroepscompetenties zou worden geïntegreerd, is ten gevolge van protesten losgelaten. Nu is MCV toch weer een apart vak, neergelegd in het document *Burgerschapscompetenties*. Van een dergelijk document zien wij het belang wel in. Er is te weinig aandacht voor de basiskennis die nodig is voor *burgerschap*. Bovendien is een mbo-opleiding voor veel studenten een eindstation. Ze gaan daarna aan het werk en vormen de spil van de maatschappij. Dat betekent dat er veel aan burgerschapskunde moet worden gedaan. Het is namelijk de

vraag of ze nog verder leren en of maatschappelijke thema's in vervolgstudies wel aan de orde komen. In verband met de kosten is scholing vanuit de culturele en zorginstellingen in de huidige tijd sterk beroepsgericht.

Wij zijn niet erg gelukkig met de ingeslagen weg. Zo krijgen we weer *geen* geïntegreerde programma's in de beroepsopleidingen en is het de vraag of de burgerschapsonderwerpen weer van bovenaf moeten worden voorgeschreven? Wij vinden dat ze organisch in de thema's verweven moeten zijn.'

In de publiciteit wordt gesproken en geschreven over de flexmens: de toekomstige werknemer die zijn leven lang blijft leren en in zijn leven vele verschillende banen heeft. Er is kritiek van deskundigen op de mentaliteit in Europa, waar nog vaak van de met succes gevolgde beroepsopleiding wordt uitgegaan. Kan hier vanuit het onderwijs op worden ingespeeld?

'Dat kan alleen als werkgevers en werknemers tijd en geld steken in *life long learning*. Dat geldt ook voor culturele, onderwijs- en zorginstellingen, voor onze studenten zodra ze werknemers zijn en voor ons als docenten. Zo zouden wij graag meer praktijkstages willen lopen, maar vanuit onze organisatie wordt daar te weinig tijd voor ingepland. We moeten 50 procent van onze scholingsuren (10 procent van de totaal inzetbare uren) voor docentenstages inzetten, maar in de praktijk blijkt het vaak lastig omdat er geen lesuitval mag plaatsvinden en we aan een lesrooster zijn gebonden. Ook het kostenplaatje is soms een belemmerende factor. Een verplicht puntenstelsel om bij te blijven in je beroep

Het is de vraag of studenten nog verder leren en of maatschappelijke thema's in vervolgstudies wel aan de orde komen.

kennen we niet in ons ROC, wel zijn we elk jaar verplicht een aantal uren scholing te volgen.'

Er staat een nieuwe ontwikkeling op stapel: het Herontwerp MBO, een inhoudelijke en organisatorische bijstelling van het beroepsonderwijs. Een aspect daaruit is schaalverkleining: het in onderwijsverantwoordelijke teams (OVT's) werken met een beperkte groep (200 tot 400) studenten. Hoe denkt u daarover?

'Wij werken al zo. De kleine schaal heeft voordelen: we kennen onze studenten en er wordt in een klein overzichtelijk team gewerkt. Omdat we met een klein team rond de student werken, komen we meer in aanraking met de beroepspraktijken en de ervaringen die de studenten daar opdoen. Er zijn echter ook nadelen aan verbonden, zoals mogelijke versnippering, want in het OVT zijn docenten uit verschillende vakgebieden nodig. Bovendien is het de vraag hoe in verschillende teams de maatschappijleerdocenten zijn vertegenwoordigd en wat hun invloed is. Dat geldt waarschijnlijk vooral voor de technische opleidingen.'

Heeft u met betrekking tot burgerschapskunde nog een wens?

'We zouden graag een platform van maatschappijleerdocenten in het

ROC hebben, waarin we met collega's methoden en programma's kunnen uitwisselen, elkaar kunnen ondersteunen en bij elkaar in de keuken kunnen kijken.'

Maar dat staat allemaal gepland in het Herontwerp MBO.

'Wij willen in elk geval voordat het herontwerp een feit is gaan kijken wat er hier op het ROC mogelijk is om tot dat platformoverleg te komen.' ■

Onzekerheid over toekomst

HANS TEUNISSEN EN REGULA REXWINKEL

Op 12 januari jongstleden organiseerde de Fontys Lerarenopleiding in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) de studiedag 'Burgerschapscompetenties in het mbo: de praktijk'. Getuige de grote opkomst en de reacties bij de aanmelding heerst bij docenten Maatschappelijk Culturele Vorming/Kwalificatie (MCV/MCK) grote onduidelijkheid en onzekerheid omtrent de nieuwe vorm en inhoud van het onderwijs in burgerschapscompetenties.

Hans Teunissen en Regula Rexwinkel doen **verslag**.

In het ochtendgedeelte van de studiedag - die overigens een vervolg was op een eerder gehouden studiedag over hetzelfde onderwerp op dezelfde locatie: de lerarenopleiding in Tilburg - lieten Marjo Jansen en Hugo Hopstaken van het Procesmanagement Herontwerp MBO, Hans van Kruijsdijk van de Fontys Lerarenopleiding en Bas van de Lest van het Kwaliteitscentrum Examinering (KCE) hun licht schijnen op vragen als:

- welke gevolgen heeft competentiegericht opleiden voor de onderwijspraktijk van burgerschapscompetenties;
- hoe kan men burgerschapscom-

petenties toetsen; en
- welke rol gaat het toetscentrum KCE daarin spelen?
Het middagprogramma was ingeruimd voor kennisdeling: *good practices*, nieuwe lesmethoden en de uitwisseling van ervaringen op het gebied van de implementatie van burgerschapscompetenties.

Doelen Herontwerp

Marjo Jansen gaf een toelichting bij het *Herontwerp MBO*, waarbij zij onder andere nader inging op de doelen van het *Herontwerp*.

In het *Herontwerp MBO* wordt impliciet en expliciet aandacht gevraagd voor burgerschap. Het ontwikkelen

van het vermogen om actief aan het maatschappelijke verkeer deel te nemen is een dergelijk expliciet geformuleerd onderwijsdoel: *de legitimatie voor een volwaardige ontwikkeling van burgerschapscompetenties in het mbo-onderwijs*.

Jansen besloot haar presentatie met de stelling dat de burgerschapscompetenties een uitdaging voor de onderwijsinstellingen worden. Die instellingen dienen deelnemers namelijk in situaties te brengen waarin zij hun burgerschapscompetenties verder kunnen ontwikkelen *en* zij dienen die deelnemers hierbij te begeleiden.

Herontwerp MBO: de doelen

- Ontwikkelen van mentaliteit om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor leren, loopbaan, bestaan.
- Ontwikkelen van inhoudelijke bekwaamheden.
- Ontwikkelen van persoonlijke bekwaamheden (doorzettingsvermogen, presentatie, luisteren, enzovoorts)
- Ontwikkelen van vermogen om op een continu veranderende arbeidsmarkt employable te blijven.
- Ontwikkelen van vermogen om actief aan maatschappelijk verkeer deel te nemen.

Bron: PowerPoint-presentatie van Marjo Jansen, 12 januari 2006.

Praktijk

Hugo Hopstaken zoomde in zijn presentatie in op de leer- en burgerschapscompetenties. Hij begon met de stelling dat het bij competenties gaat om de nadruk op de praktijk. Hij vroeg zich daarbij hardop af wat de praktijk voor burgerschap is? Hij gaf

zelf al een schot voor de boeg door de praktijk tot relevante *beroepssituaties* te beperken. Het is en blijft natuurlijk discutabel of men burgerschap altijd aan de beroepspraktijk moet (kunnen) koppelen. Het zijn niet voor niets beroeps-, leer- en burgerschapcompetenties.

Hij presenteerde twee nieuwe inzichten die wellicht een positieve impuls voor de toekomstige burgerschapcompetenties kunnen vormen. Ten eerste zal het principe van 'schering en inslag' in de kwalificatiestructuur komen te vervallen. Het is dus niet meer verplicht om de verschillende competenties geïntegreerd aan te bieden. Het is aan de scholen zelf om dit voor te schrijven.

Ten tweede zal het *Brondocument Leren en Burgerschap* worden herzien. Het nieuwe brondocument is, naar het zich laat aanzien, deze zomer gereed en is het met ingang van august

Redenen tot heroverweging *Brondocument Leren en Burgerschap*:

- Kernopgave vervalt.
- Ook in *Leren en Burgerschap* veel begripsverwarring.
- Overlap in leercompetenties met competentiekader SHL.
- Kritische reactie op het *Brondocument*:
 - veelomvattend
 - onduidelijkheid over gewenst niveau
 - onduidelijke opbouw
 - onduidelijke status over gebruik
 - hoe laten we het terugkomen in het onderwijs?

Bron: PowerPoint-presentatie Hugo Hopstaken, 12 januari 2006.

us 2007 voor de onderwijsinstellingen realiteit.

De deelnemers aan de studiedag pleiten voor een grote betrokkenheid en raadpleging van het veld bij de totstandkoming van het nieuwe brondocument. In reactie op dit pleidooi besluit Hopstaken zijn presentatie met het publiekelijk stellen van de volgende vragen aangaande het *Brondocument Leren en Burgerschap*:

- dient het *Brondocument* meerdere niveaus te onderscheiden;
- is de kenniscomponent in het *Brondocument* niet te beperkt;
- is het *Brondocument* te handelingsgericht; en
- hoe verantwoord je als instelling over *Leren en Burgerschap*?

Competent burgerschap

Hans van Kruijsdijk, docent en vakdidacticus van de Lerarenopleiding Maatschappijleer Tilburg en een van de organisatoren van de studiedag, opent zijn presentatie met de vraag: 'Komt het goed met het onderwijs in de burgerschapcompetenties?' Voorbeelden van (eind)opdrachten passeren de revue: van het opknappen van een jeugdhonk, het organiseren van een modeshow, het fotograferen van docenten voor een open dag tot het spreken met een allochtoon over zijn geloof. Het zijn praktijkvoorbeelden die grote hilariteit teweeg brengen, maar tevens sceptisch stemmen. Zijn dit (eind)opdrachten die competent burgerschap weerspiegelen?

Beoordeling

Het ochtenddeel wordt afgesloten met een presentatie van Bas van de Lest, manager van de afdeling Onderzoek van het KCE. Na een algemene inleiding over het KCE gaf hij

Wat maakt de implementatie van de burgerschapcompetenties zo moeilijk?

- De geringe aandacht voor de burgerschapcompetenties in tegenstelling tot de beroepscompetenties binnen de Bve-top, de kenniscentra en het schoolmanagement.
- De geringe deskundigheid binnen de Bve-top, Colo en binnen het schoolmanagement ten aanzien van de burgerschapcompetenties.
- Burgerschapcompetenties zijn nieuw: er is geen onderwijs traditie of ervaring op dit gebied.
- Het nergens aangetoonde idee dat men alle/de meeste burgerschapcompetenties in de beroepspraktijk kan verwerven → wegeintegreren van de burgerschapcompetenties.
- De grote aandacht voor het HOE (de onderwijsvormen) en de geringe aandacht voor het WAT (welke doelen en inhoud).
- Problemen door het multi-interpreteerbare *Brondocument*.

Bron: PowerPoint-presentatie Hans van Kruijsdijk, 12 januari 2006.

uitleg bij het stappenplan van het nieuwe beoordelingskader van het KCE.

De school/instelling moet formeel aan het KCE verantwoording afleggen over de operationalisering van burgerschapcompetenties. Het *Brondocument* geeft slechts het kader aan waarbinnen deze vertaalslag moet plaatsvinden.

Begrip

Naar aanleiding van de bijdragen aan de studiedag heeft de Fontys

Lerarenopleiding in de personen van Hans van Kruijsdijk¹ en Rob van Otterdijk² samen met de NVLM het initiatief genomen om docenten met raad en daad bij te staan bij het vormgeven en inbedden van het burgerschapsonderwijs binnen hun onderwijsinstelling. Tevens zal input worden geleverd voor het nieuwe *Brondocument Leren en Burgerschap*. Hiervoor zal het veld worden geconsulteerd. Het zijn initiatieven die voortkomen uit het idee dat: 'Kennis, inzicht en meningsvorming in de hedendaagse ontwikkelingen essentieel zijn voor de burgerschapsvorming van jongeren in onze samenleving. De wereld/de ander beter gaan begrijpen en daarover met elkaar van gedachten kunnen wisselen is een belangrijke waarde op zichzelf (ook al leidt dat niet tot een competentie).' (Hans van Kruijsdijk) ■

Noten

1. h.vankruijsdijk@fontys.nl.

2. r.vanotterdijk@fontys.nl.

Hans Teunissen en Regula Rexwinkel zijn beiden bestuurslid van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM).

Beoordelingskader KCE per 2006

Stap 1

De instelling formuleert een of meerdere beoordelingscriteria bij de burgerschapscompetentie.

- KCE beoordeelt of voor alle competenties beoordelingscriteria zijn geformuleerd die de competenties en die een kennis-, vaardigheids- en houdingsaspect bevatten.
- Toelichting: voor elke competentie zijn beoordelingscriteria geformuleerd. Per competentie is sprake van dekking, in geval van een evenredige beoordeling/examinering van kennis, vaardigheden en houding.

Stap 2

De instelling geeft aan welk(e) instrument(en) van examinering word(t)en gebruikt om vast te stellen of een deelnemer aan de beoordelingscriteria (en de competentie) voldoet.

- KCE beoordeelt of de beoordelingscriteria, behorende bij de competenties, in de instrumenten van examinering worden gedekt (instrumenten van examinering zijn documenten en materialen die noodzakelijk zijn voor het in samenhang opstellen, afnemen en beoordelen van het examen of van de examenonderdelen)

Stap 3

De instelling levert de instrumenten van examinering aan KCE.

- KSE beoordeelt of alle kerntaken door de instrumenten van examinering worden gedekt en of alle kerntaken en competenties op het juiste beheersingsniveau worden getoetst.

Stap 4

KCE beoordeelt of de instrumenten van examinering aan de toetstechnische criteria voldoen.

- Het taalgebruik en de woordkeuze van de vragen/opdrachten passen bij het niveau van de kwalificatie die de deelnemer volgt.
- De instructie voor de deelnemer is duidelijk en volledig.
 - Het antwoordmodel/beoordelingsvoorschrift is inhoudelijk correct.
 - De cesuur ligt minimaal op het niveau dat de deelnemer aan de meerderheid van de competenties voldoet.
 - De afnamecondities van de instrumenten van examinering zijn correct.
 - In de beoordeling door middel van instrumenten van examinering is gewaarborgd dat deelnemers individueel worden beoordeeld.

Bron: PowerPoint-presentatie Bas van de Lest, 12 januari 2006.

Leerlingen maken dienst uit in Dongeradeel

ALE HANSMA

Politiek saai? Dat vinden 33 leerlingen van het Dockingacollege vmbo-theoretisch en tien leerlingen van vmbo-beroepsgericht van dezelfde scholengemeenschap in Dokkum niet (meer). Onlangs verruilden ze hun klaslokaal een dag voor het gemeentehuis van de gemeente Dongeradeel, waarvan Dokkum deel uitmaakt. Een **verslag van Ale Hansma.**

Van negen uur 's morgens tot 's negen uur 's avonds werden allerlei plannen bedacht, werd uitvoerig vergaderd, werden straatquêtes gehouden om de mening van de bevolking te peilen en werden ondernemers voor sponsoring benaderd. De gemeente zorgde voor vergaderruimten en andere faciliteiten, ambtenaren gaven desgevraagd advies en burgervader Roel Cazemier leidde met zichtbaar genoegen de vergadering van de jeugdgemeenteraad. Tijdens deze bijeenkomst werd beslist wat er met, de door de gemeente beschikbaar gestelde, 1.200 euro moest gebeuren. 'Ik wist niet dat politiek zo spannend en leuk kan

zijn', riep een deelnemster na afloop. Ook burgemeester Cazemier was vol lof over inzet en betrokkenheid van *zijn* jeugdraad: 'Dit verdient absoluut een vervolg'.

Jeugdplan

Eigen Wijs heet het project dat door de gemeente Dongeradeel, samen met de Stichting Politieke Jongeren Projecten (PJP), werd georganiseerd. Het centrale thema was 'Een gezellige sfeer in de binnenstad'. Voor het winnende voorstel was niet alleen 1.200 euro uitgetrokken, het plan van de Dockinga-jeugd wordt ook daadwerkelijk uitgevoerd. De leerlingen werden 's morgens ver-

deeld in zes teams, waarvan er een fungeerde als persgroep en verslag deed. Een van de teams kreeg tijdens de voorbereidende jeugdraadsvergadering meteen de meeste stemmen. Deze groep wilde graag gezellige zitjes en een podium op De Markt, zodat daar voor jong en oud iets is te beleven.

Een werkgroep van leerlingen, ambtenaren en belangenorganisaties werkt het plan verder uit en brengt de kosten in beeld. Daarbij wordt ook gekeken hoe het jeugdplan binnen de bestaande plannen past.

De gemeente zegt de jeugd vaker bij het beleid te willen betrekken - helemaal als het gaat om ontwikkelingen die de jeugd *zelf* betreffen. Het project krijgt in Dongeradeel dan ook zeker een vervolg.

Kennis en participatie

De Stichting PJP houdt zich bezig met projecten die de kennis van politiek en de participatie onder jongeren bevorderen. Dit gebeurt in samenwerking met het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP). Voor de begeleiding van de werkgroepen wordt van studenten gebruikgemaakt. Zij zijn vaak actief in politieke jongerenorganisaties en volgen een studie op politiek/bestuurlijk vlak. Na een grondige training verzorgen ze als vrijwilligers het complete dagprogramma.

Bij *Eigen Wijs* zien jongeren van 14 tot 21 jaar uit de eerste hand hoe gemeentelijk beleid tot stand komt. Het programma sluit uitstekend aan bij de doelstellingen van Maatschappijleer en Geschiedenis (Staatsinrichting), terwijl ook heel wat aspecten van het vak Nederlands aan de orde komen. Het programma is dan ook volledig op de onderwijs-

praktijk afgestemd.

De filosofie achter het project is *learning by doing*, met andere woorden: je leert pas iets goed begrijpen door er zelf mee bezig te zijn. Door leerlingen *zelf* politiek te laten bedrijven krijgen zij inzicht in politieke en gemeentelijke besluitvormingsprocessen. Ze komen in aanraking met begrippen als macht, democratie, lobby, begroting, budget, enzovoorts. Niet meer traditioneel passief kijken en lezen, maar actief zelf aan den lijve ervaren staat bij de jeugdgemeenteraad voorop; een formule die uitstekend blijkt te werken.

Succes

De twee begeleidende Dockinga-docenten zijn enthousiast. Het is boeiend om te zien hoe leerlingen, die tijdens klassikale lessen nauwelijks opvallen, in de jeugdgemeenteraad de leiding van een werkgroep op zich nemen, of gedreven het woord voeren om zoveel mogelijk medeleerlingen vlak voor een stemming over de streep te trekken.

De be-
raads-
lagingen
werden
's avonds
gevolgd
door een

afgeladen publieke tribune met medeleerlingen, ouders, vrienden en ambtenaren. Vier *echte* raadsleden van de gemeente Dongeradeel kwamen kijken hoe de jeugd het deed. Het kan bijna niet anders of met deze jeugdgemeenteraad werd bij een deel van de leerlingen de basis voor (actieve) politieke betrokkenheid gelegd. Afgezien daarvan kregen heel wat abstracte begrippen voor alle deelnemers concrete betekenis. Tel daarbij op dat een reeks vaardigheden werd geoefend, variërend van discussiëren en samenvatten tot en met presenteren en de conclusie is duidelijk: deelname aan *Eigen Wijs* is beslist de moeite waard. ■

Ale Hansma is sedert 1 maart 2005 als docent *Geschiedenis werkzaam bij het Dockingacollege in Dokkum, afdeling vmbo-theoretisch. Daarvoor was hij werkzaam als journalist en conservator.*

Voor meer informatie:
Stichting Politieke Jongeren
Projecten: www.pjp.nl

Ik heb koekjes..

We schrijven 1968. Terwijl buiten de Mammoetwet van start gaat, zit ik in het nog net niet bezette Maagdenhuis mijn kandidaats Politicologie te doen. Tegenover mij tronen drie strenge profs, van wie er maar *een* de Maagdenhuisbezetting zou overleven.

Die Mammoet leverde Maatschappijleer op, dat kandidaats mijn bevoegdheid erin.

Mijn handen jeuken. Mijn nieuwe prachtvak ging de revolutie veiligstellen. De universiteit was al om, nu de school nog. Geen ouderwetse leraar zou ik zijn, maar een *kritische*, een rebel. Gezag had ik niet nodig, orde in de klas ook niet. De scholieren zouden immers direct aan spijkerpak en haardos zien dat ik aan hun kant stond. Mijn woorden zouden zijn als manna in de autoritaire woestijn. Ik was hun hoop in bange dagen, hun gids door de donkere tunnel naar het licht, naar de ware vrijheid. Minstens. Nou, dat heb ik geweten. Eerste schok: er waren een paar politiek actieve leerlingen, maar juist die kreeg ik gek genoeg al direct tegen me.

Niets moesten die van me hebben. Mijn openingsvraag alleen al: 'Wat is politiek?' Hoe ik dat waagde! Politiek mag je niet behandelen als objectieveerbaar aspect van de samenleving, zoals economie, zoals godsdienst. Politiek was wat zij vonden en door

dat te willen analyseren viel ik hen aan. Zo voelden ze dat. Of ik hun redenering nu achteraf goed weergeef weet ik niet, feit is dat ik de *politieke* leerlingen de eerste les al kwijt was. De rest hield zich stil, maar niet om te luisteren. Niemand had er een boodschap aan, aan mijn bevrijdingsoffensief. Ze hielden van die school, van hun brave leraren, leraren vol begrip voor hun persoonlijke noden, die niets te maken hadden met de storm buiten.

Maatschappijleer werd een absentiemachine. Na een paar weken ontwaarde ik nog twee brave meisjes met de pen in de aanslag, verder leegte.

Het was een Montessorischool, zou het daaraan liggen? Een school vol individuen, die geen front wilden of konden vormen tegen de leerkrachten. Wat viel hier te bevrijden, tegen wie of wat moesten ze zich verzetten? Behalve de paar al kwijtgespeelde activisten was niemand zich bewust van het bestaan van collectiviteiten, laat staan dat ze beseften er als unieke individuutjes wel degelijk deel van uit te maken.

Daar had ik iets te pakken. Ik wist nu wat me te doen stond. Eerst de leerlingen bewust maken van hun gezamenlijke belangen en denkkaders en vervolgens ze langs die lijn mobiliseren. Groepsvorming dus. Dat had ik nog wel ergens in mijn bagage: blootleggen van groepsdynamiek. Kom, we gaan naar buiten, oh nee,

het regent. Nou, dan maar theedrinken. Ik draaide een sjekkie, dat mocht wel niet, maar wat betekent zo'n verbod in het licht van de wereldrevolutie? Ontspannen en democratisch moest het hier toegaan. Dus wat willen jullie doen, discussiëren? Nee? Laten we een legpuzzel maken, in groepjes. Ieder lid heeft maar een stukje, dus je moet als groep samenwerken, anders lukt het niet.

Veel voller werd mijn klas niet, integendeel. Door de frivole aanpak gaf ik het signaal dat het onzin was wat ik deed, een spelletje, veredelde bezighouding. Een belediging voor hun intelligentie. Met koffie en koek lieten ze zich echt niet overtuigen van het belang van mijn bestaan.

Dieptepunt en ruw ontwaken uit mijn maatschappijkritische droom - de geschiedenis trekt ironische parallellen - was een *cartoon...*

Van mijn zoveelste mislukte *project* verscheen welgeteld *een* verslagje, van twee A4-tjes, waarvan er een bestond uit een grote cartoon. Boven de hoofden van een rij blowende leerlingen op een bank op de binnenplaats hangt een sterk op mij gelijkend langharig manspersoon uit het raam. Hij zwaait met een papieren zak. Onderschrift: 'Ik heb koekjes...' Het tweede jaar liep als een trein. Boeken open, bekken dicht. Feiten nu, meningen later.

Grom

Cartoons

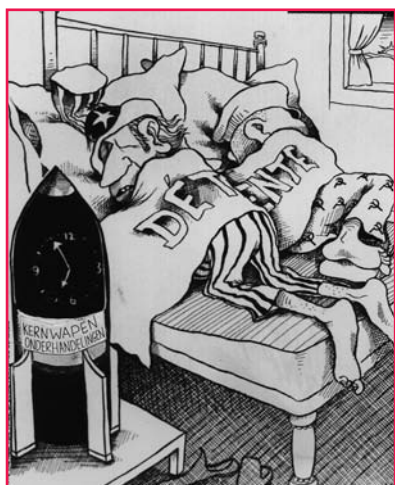
De meeste kranten publiceren dagelijks een cartoon. Hiermee uit de cartoonist zijn visie op een actueel maatschappelijk onderwerp. Cartoons, of spotprenten, zijn een wezenlijk onderdeel van de vrijheid van meningsuiting. Daarom is het belangrijk dat ze bij Maatschappijleer aan de orde komen. Met deze creatieve opdracht geven leerlingen op beeldende wijze *hun* mening over onderwerpen die zijzelf belangrijk vinden. Dit doen ze door zelf een cartoon te tekenen en te presenteren.

Voorbeelden

Het is goed om de leerling vooraf kennis te laten maken met cartoons en spotprenten. Wij raden u aan een aantal cartoons aan uw leerlingen voor te leggen en deze zo nodig te verhelderen. Via de internetpagina's <http://cagle.msnbc.com/> en <http://www.planet.nl/news/> (kies in het menu: Extra voor cartoons) kunt u gemakkelijk verschillende tekeningen vinden.

Instructie

Deze opdracht is geschikt voor leerlingen in zowel het voortgezet onderwijs als het beroepsonderwijs. Met passende begeleiding kunnen leerlingen van alle niveaus met dit onderwerp uit de voeten. De leerlingen kiezen zelf een onderwerp uit om over te tekenen. Wie moeite heeft met het vinden van een onderwerp, kan van een krant gebruikmaken. Bij de presentatie van de cartoons is het belangrijk dat leerlingen elkaars tekeningen bekijken en begrijpen. Voor deze opdracht zijn de volgende zaken nodig: potloden, tekenpapier, voorbeeldcartoons en kranten.

Iris Gerdez en Matthijs van Waveren

Opdracht

Je hebt een aantal cartoons bekeken. De tekenaars geven in cartoon hun mening over een onderwerp. In deze opdracht ga je een cartoon tekenen. Je bent vrij om zelf een onderwerp te kiezen. Houd er wel rekening mee dat je met een tekening ook mensen kunt kwetsen. Zorg er voor dat je cartoon voor anderen te begrijpen is. De cartoons worden gepresenteerd als ze af zijn.

1. Kies een onderwerp dat jou aanspreekt; je mag ook de krant gebruiken.
2. Schrijf op wat jouw mening is over dit onderwerp.
3. Bedenk wat je met jouw cartoon wilt laten zien.
4. Bedenk hoe je dat zo duidelijk mogelijk kan tekenen.
5. Teken nu je cartoon.

Digitaal stemadvies helpt kiezer bij gemeenteraadsverkiezingen

StemWijzer blijft populair

NICO BLOOT

Ook bij de gemeenteraadsverkiezingen van 7 maart mocht de *StemWijzer* (www.stemwijzer.nl) zich bepaald populair noemen.

Het aantal bezoekers dat dagelijks een stemadvies opvroeg steeg met de dag en bedroeg ruim 30.000 per dag*.

Op 1 maart werd de vijfhonderd-duizendste bezoeker verwelkomd.

In totaal hebben 53 gemeenten, elf Amsterdamse stadsdelen en zes Rotterdamse deelgemeenten het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) opdracht gegeven een *StemWijzer* op maat samen te stellen. Bij elkaar gaat het om 6,3 miljoen mensen, dit is ongeveer 40 procent van alle inwoners in ons land. Ter voorbereiding werden door het IPP in alle deelnemende gemeenten workshops gehouden en werden verkiezingsprogramma's van deelnemende partijen intensief gelezen.

Belangstelling

Van de deelnemende gemeenten is Den Haag met 25 partijen de groot-

(Foto: Nico Bloot)

ste, terwijl het bij het Amsterdamse stadsdeel De Baarsjes om vijf partijen gaat. Opvallend is het verschil in gebruikersaantallen tussen gemeenten. Zo is, kijkend naar het aantal inwoners, de *StemWijzer* in grote steden duidelijk minder populair dan in kleine en middelgrote gemeenten. In Wageningen en Werkendam ligt het gebruik rond de 15 procent terwijl in steden als Rotterdam, Amsterdam en Den Haag het percentage gemiddeld niet boven de 3 procent uitkomt. De in verkiezingstijd populaire internetpagina trok opvallend veel aan-

dacht van de media. Zowel landelijke als regionale dagbladen hebben er aandacht aan besteed. *Trouw* en *de Volkskrant* besteedden er zelfs hun redactionele hoofdcommentaar aan. Ook bij verschillende omroepen was de *StemWijzer* geregeld onderwerp van discussie, zowel op de radio als op televisie.

www.stemwijzer.nl

De *StemWijzer* biedt naast een vrijblijvend stemadvies ook de mogelijkheid om de eigen standpunten te vergelijken met die van de partijen.

Daarnaast geven de verschillende stellingen een goed beeld van de belangrijkste politieke kwesties die tij-

dens de verkiezingscampagne een rol spelen. Overigens is de toegankelijkheid van de internetpagina vergroot door ook visueel gehandicapten de mogelijkheid te bieden de internetpagina te bezoeken.

Aanpassingen op

de internetpagina in combinatie met speciale software die het beeldscherm *uitleest*, maakt deze toepassing mogelijk. De *StemWijzers* voor de verkiezingen ten behoeven van de Provinciale Staten (maart 2007) en Tweede Kamer (mei 2007) zijn inmiddels in voorbereiding.

Nico Bloot is als voorlichter verbonden aan het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) te Amsterdam.

* percentages en getallen dateren van 1 maart 2006.

Docentendag Maatschappijleer

Zoals aan de zuiderlingen beloofd, vond de Docentendag Maatschappijleer dit jaar plaats in Eindhoven en we mochten rond de 350 leraren en leraren-in-opleiding verwelkomen.

Er was een aantrekkelijk, gevarieerd programma: toonaangevende wetenschappers (zoals Dick Pels, Han Entzinger, Karel van Wolferen) traden op in het ochtenddeel en in de middag waren er inspirerende presentaties van docenten, uitgeverijen en onderwijsorganisaties. In de middagpauze was er vol-op tijd om de stands van uitgeverijen langs te lopen en nieuwe lesmaterialen mee te nemen.

Jaarvergadering NVLM

De jaarvergadering was net als vorig jaar goed bezocht en dat is een goed teken van betrokkenheid. De sfeer was ontspannen en het bestuur gaf tekst en uitleg bij het jaarverslag en de financiële stukken. Voorzitter en penningmeester waren aftredend en herkiesbaar. Beiden werden herkozen en twee, door het bestuur voorgedragen aspirant-bestuursleden werden ook gekozen. Deze twee nieuwe bestuursleden stellen zich kort voor.

Ingrid Faas

Na mijn middelbare schoolperiode in Arnhem heb ik een uitwisselingsjaar in Brazilië gedaan. Na dit fantastische jaar ben ik begonnen met mijn studie Sociale Wetenschappen aan de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam (specialisatie Cultuur en Organisatie). Na deze studie heb ik, ook aan de VU, mijn eerstegraads bevoegdheid Maatschap-

pijleer gehaald. Mijn stage op het Fons Vitae Lyceum in Amsterdam werd vorig schooljaar omgezet in een vaste baan.

Tot mijn takenpakket behoren ondermeer het lesgeven aan 4-havo/ 4-vwo en het coördineren van de stages.

Naast mijn baan in het onderwijs werk ik als secretaresse bij de Nederlandse Natuurkundige Vereniging.

Het afgelopen jaar was ik aspirant-bestuurslid bij de NVLM. Dit jaar zou ik mij graag vol enthousiasme als bestuurslid van de NVLM willen blijven inzetten.

Glenn Truideman

Ik ben Glenn Truideman en heb na mijn studie Politicologie in Leiden de eerstegraads bevoegdheid Maatschappijleer in Amsterdam gehaald. Na een paar jaartjes in de journalistiek te hebben gewerkt, deed ik de overstap naar het onderwijs. Intussen heb ik Perswetenschappen en eerstegraads Geschiedenis afgerond. Ik werk nu al bijna negen jaar op het Etty Hillesum Lyceum in Deventer. Ik geef er Maatschappijleer 1 en 2 en Geschiedenis op de vmbo-t afdeling (bovenbouw) en Maatschappijleer (en soms Geschiedenis) op de havo/vwo-afdeling bovenbouw (Tweede Fase).

Het afgelopen jaar was ik aspirant-bestuurslid van de NVLM. Ik heb dit als een vruchtbare periode ervaren. Je kunt actief meehelpen de belangen van het vak te behartigen, ontwikkelingen te volgen en te beïnvloeden, kortom: een positieve bijdrage te leveren. Graag zou ik hiermee door willen gaan.

Scholingsaanbod

Op het gebied van nascholing in maatschappijleeronderwijs is er de laatste anderhalf jaar een zeer positieve ontwikkeling waar te nemen. Steeds meer lerarenopleidingen bieden in samenwerking met de faculteiten van Politieke en/of Sociale Wetenschappen interessante cursussen aan voor docenten

Maatschappijleer (vaak voor weinig geld). Het zijn belangrijke initiatieven om de vakinhoudelijke kwaliteit van maatschappijleerdocenten op peil te houden. Van harte aanbevolen!

Arthur Pormes

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
telefoon.: 0346-262888
a.pormes@broklede.nl

Coen Gelinck, secretaris
Nieuwe Prinsengracht 78 II
1018 VV Amsterdam
telefoon.: 020-6866972
coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon.: 0320-249481
tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals
erikcardinaals@freeler.nl

Ingrid Faas
ingridfaas@gmail.com

Eric Jensen
eric.jensen@planet.nl

Hans van Kruijsdijk
h.vankruijsdijk@fontys.nl

Berend-Jan Mulder
b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk
r.vanotterdijk@chello.nl

Regula Rexwinkel
rexraats@planet.nl

Hans Teunissen
hans_teunissen@hotmail.com

Glenn Truideman
gptruideman@home.nl
Adviseur voor de Tweede Fase
Gerard Ruijs
geruijs@planet.nl

Girorekening NVLM: 1889654

De Digitale School

De internetpagina www.digischool.nl is een pagina gemaakt door docenten uit heel Nederland. De internetpagina geeft leerlingen andere leermaterialen naast het schoolboek en andere ondersteuning naast de leraar op school. Op deze pagina vindt u tevens het Vaklokaal Maatschappijleer (www.digischool.nl/ma/) met actualiteiten, proeftoetsen, internetopdrachten, discussiestellingen, een leerlingenforum en verdieping van de verschillende maatschappijleerthema's. Met de vorige editie van Maatschappij & Politiek in het achterhoofd zal het u niet verbazen dat Fred Luyben de beheerder van deze pagina is.

Veilig op internet

Bij de lessen Maatschappijleer wordt veel gebruikgemaakt van internet. Op internet is veel educatief materiaal te vinden. Ook in Maatschappij & Politiek wordt regelmatig naar, voor maatschappijleerdocenten relevante internetpagina's verwezen. Zelfstandig en verstandig omgaan met internet, hoe onderwijst u dat? Over de zoektocht naar educatief materiaal, internetgedrag van uw leerlingen en over de (on)mogelijkheden van het kopiëren van internetpagina's vindt u als docent meer informatie op de internetpagina van Kennisnet: <http://leeraar.veilig.kennisnet.nl/>. Tevens vindt u er informatie over netwerkbeveiliging. Op de algemene pagina <http://veilig.kennisnet.nl/> kunt u tevens een folder over veilig internetten bestellen en vindt u verwijzingen naar actuele informatie, handreikingen en links over veilig internetten en computerbeveiliging voor ouders, leraren, kinderen, scholieren, schoolmanagers en ICT-coördinatoren. De internetpagina is een onderdeel van de programmalijn Veilig en eenvoudig van het SURFnet/Kennisnet-project.

European Studies

Met de toenemende vervaging van grenzen binnen Europa en daarbuiten is het steeds belangrijker om kennis te hebben van internationale politiek. Regionaal politiek beleid wordt beslist op basis van Europese wet- en regelgeving, bedrijven hebben grote behoefte aan mensen met internationale kennis enzovoorts. Veel meer dan vroeger wordt in het middelbaar onderwijs aandacht besteed aan Europese politiek en ook in het hoger onderwijs wordt deze trend gevolgd. De Universiteit Twente introduceert komend collegejaar een nieuw bachelorprogramma: European Studies (ES). European Studies is een variant op Bestuurskunde die nauw aansluit bij de huidige tendens van internationalisering. Voor meer informatie: <http://es.schoolsite.utwente.nl/> of telefoon 053 - 489 5489 (Informatiecentrum UTwente).

Maatschappelijke Stagekrant

Onlangs verscheen de eerste Maatschappelijke Stagekrant in Nederland. Het is een voorlichtingskrant over de Maatschappelijke stages voor de leerlingen van het voortgezet onderwijs en is een aanvulling op de documentatie en in de informatie op dit gebied te krijgen is. De krant is uitgegeven door het Maatschappelijk Stagebureau van de Stichting Maatschappelijk Op Stap die met betrekking tot maatschappelijke stage advies en ondersteuning biedt. Voor meer informatie: info@maatschappelijkstagebureau.nl of www.maatschappelijkstagebureau.nl.

Het komende nummer van Maatschappij & Politiek verschijnt op 24 april

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactiesleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Iris Gerdez, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijls, Gerard van Rossum, Matthijs van Waveren, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Bob Karhof

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail info@publiek-politiek.nl

(bij onderwerp vermelden t.a.v. redactie M&P)

Abonnementsprijs M & P

€40,75 per jaar, Studenten €35,30, scholen

en instellingen €44,90. M & P verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 521 7600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

(Oproep)

Cito zoekt docenten voor de productie van examens maatschappijleer havo/vwo.

Hierbij wil ik docenten maatschappijleer die ervaring hebben met het centraal examen Maatschappijleer havo/vwo uitnodigen te reageren op de advertentie die vanaf 25 februari 2006 staat op de website van Cito ([HYPERLINK "http://www.cito.nl" www.cito.nl](http://www.cito.nl)). De werkzaamheden starten per 1 augustus 2006.

Docenten die willen reageren, dienen in ieder geval te voldoen aan de volgende voorwaarden:

- ruime ervaring hebben met maatschappijleer als keuzeprofielvak in havo of vwo;
- over gedegen vakkennis beschikken met name over de domeinen die op het centraal examen getoetst worden;
- creatief zijn in het bedenken en construeren van opgaven aan de hand van divers actueel bronnenmateriaal;
- beschikken over een goed taalgevoel en helder kunnen schrijven.

Informatie en een aanmeldingsformulier vindt u op www.cito.nl
Wilt u aanvullende informatie, dan kunt u contact opnemen met mevr. H. Roseboom (ma-di-wo), telefoon (026) 352 15 44 of met de heer V. Gijsselhart, victor.gijsselhart@cito.nl of telefoon (026) 3334031.

Victor Gijsselhart,

toetsdeskundige en vakmedewerker examens Maatschappijleer vmbo, havo en vwo van Cito

